

บทที่ 1

บทนำและวัตถุประสงค์

1.1 หลักการและเหตุผล

สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) หรือ สวพส. ดำเนินงานพัฒนาภายใต้โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงและโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงเพื่อแก้ปัญหาพื้นที่เฉพาะ 44 แห่ง ครอบคลุม 616 กลุ่มบ้านใน 8 จังหวัดภาคเหนือ ประชากรทั้งสิ้น 303,273 คน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 14.85 ของกลุ่มบ้านบนพื้นที่สูงทั่วประเทศ โดยการประยุกต์ใช้องค์ความรู้โครงการหลวงในการส่งเสริมอาชีพภาคการเกษตร การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนากลุ่มเกษตรกร การสร้างความเข้มแข็งของคนและชุมชน ตลอดจนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนบนพื้นที่สูงมีคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมที่ดี ตลอดจนสามารถพึ่งพาตนเองและขับเคลื่อนการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน โดยมีแผนชุมชนหรือแผนแม่บทชุมชนที่มีคุณภาพเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนการพัฒนาที่ครอบคลุมทั้งมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น ทั้งนี้ สวพส. ได้ส่งเสริมให้กลุ่มบ้านเป้าหมายจัดทำแผนชุมชนในระยะแรก (พ.ศ. 2557-2562) คิดเป็นร้อยละ 36.53 ของชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ดำเนินงานของ สวพส. จัดทำแผนพัฒนาชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและบูรณาการร่วมกับหน่วยงานภาคีให้สามารถเชื่อมโยงแผนพัฒนาชุมชนในระดับหมู่บ้าน ตำบล และจังหวัด เพื่อสร้างโอกาสในการแสดงความคิดเห็น และร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างเท่าเทียม

การส่งเสริมการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนของ สวพส. ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2557-2562) ยึดแนวทางการดำเนินงานตามขั้นตอนของกรมพัฒนาชุมชนเป็นหลักตามความต้องการของชุมชนท้องถิ่น โดยพยายามผลักดันให้เกิดการนำแผนพัฒนาชุมชนไปใช้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาได้ด้วยตนเองและมีผลการพัฒนาที่สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ได้ การจัดทำแผนพัฒนาชุมชนที่มีคุณภาพและสามารถขับเคลื่อนแผนสู่การปฏิบัติจริงจะเป็นกลไกหนึ่งที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบนพื้นที่สูงได้ ทั้งนี้ สวพส. ได้จัดระดับชั้นคุณภาพการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน โดยพิจารณาจากเกณฑ์ 4 ด้าน ประกอบด้วย (1) ชุมชนมีการจัดทำหรือทบทวนแผนพัฒนาชุมชน (2) ชุมชนมีการใช้ข้อมูลและเครื่องมือในการวิเคราะห์และวางแผนพัฒนาชุมชน (3) คณะกรรมการชุมชนมีการขับเคลื่อนแผนพัฒนาชุมชนไปสู่การปฏิบัติ และ (4) ชุมชนและหน่วยงานมีส่วนร่วมในการทำแผนพัฒนาชุมชน พบว่าการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงที่จัดอยู่ในชั้นคุณภาพระดับดีเยี่ยม ดีมาก ดี และปานกลาง ร้อยละ 8.89 22.67 33.78 และ 34.67 ของชุมชนที่ได้จัดทำแผนพัฒนาชุมชนแล้ว ตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนที่จัดอยู่ในชั้นคุณภาพระดับดีเยี่ยม ร้อยละ 8.89 จึงควรมีการศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขความสำเร็จ

ของการใช้แผนพัฒนาชุมชนเพื่อการขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่น ด้วยการถอดบทเรียนจากกลุ่มบ้านที่มีระดับชั้นคุณภาพการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนในระดับดีเยี่ยม อันจะนำไปสู่การปรับปรุงกระบวนการส่งเสริมการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนที่เหมาะสมกับภูมินิเวศของชุมชนบนพื้นที่สูง เพื่อให้ชุมชนสามารถใช้แผนพัฒนาชุมชนเป็นเครื่องมือในการกำหนดทิศทางการพัฒนา การยกระดับการพัฒนาท้องถิ่น และการพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งเป็นแนวทางในการปรับปรุงกระบวนการส่งเสริมการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนของ สวพส. ในระยะต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมและใช้ขับเคลื่อนการพัฒนาของชุมชนที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง
- 2) เพื่อศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขความสำเร็จของชุมชนในการขับเคลื่อนการพัฒนาด้วยแผนพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

- 1) การศึกษาบริบทของชุมชนในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงที่มีระดับคุณภาพการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนในระดับดีเยี่ยมและดีมาก
- 2) การศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนและการใช้ประโยชน์ของแผนพัฒนาชุมชนในกลุ่มบ้านที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง
- 3) การศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขความสำเร็จของชุมชนที่ใช้แผนพัฒนาชุมชนในการขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นของชุมชนที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง